

Riksdagsvalet 1988. En prognos

Hur går det i höstens riksdagsval? Kan utgången förutsägas med någon grad av precision? För två år sedan publicerade *Statsvetenskaplig Tidskrift* en liten artikel av två valforskare vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg, Peter Esaiasson och Mikael Gilljam, med titeln *Att förutsäga valutgången* (StvT 1986 nr 2 s 120–123). De två författarna hade undersökt om Sifo:s mätningar av partisympatierna skulle kunna användas för en förutsägelse av riksdagsvalen. Deras avsikt var att finna en linjär ekvation av formen

$$V = A + BX,$$

där X skulle kunna vara andelen som sympatiserade med s eller vpk i en Sifo-undersökning, medan V skulle vara andelen som röstade på något av dessa partier i valet. A och B skulle vara konstanter, vars värden inte ändrades från val till val. Kalkylerna byggde på att man skilde mellan två politiska block och därvid bortsåg från de partier som inte blev representerade i riksdagen. Det mest intressanta med ett riksdagsval är ju (kanske) regeringsfrågan, och avgörande för regeringsfrågan är, erfarenhetsmässigt, i vad mån s tillsammans med vpk får fler än hälften av riksdagsmandaten.

När Esaiasson och Gilljam prövade att använda resultat från olika Sifo-undersökningar, fann de att april-mätningarna gav uppgav till den träffsäkraste prediktionsmodellen. Konstanterna A och B kunde då sättas så, att det faktiska valresultatet inte avvek från det resultat som modellen förutsade med mer än i genomsnitt 0,53 procentenheter.

Detta förhållande berodde, enligt författarna, på att "förändringarna mellan april och valdagen är de som i störst utsträckning tenderar att upprepas under varje valår." De presenterade dock inte någon förklaring till varför just dessa förändringar skulle tendera att så regelmässigt upprepas.

Ett problem med modellen var ju dock, konstaterade författarna, att den redan byggde på det som skulle prediceras. Den var vald så att träffsäkerheten för valen 1970–1985 skulle bli så hög som möjligt. Först 1988 skulle därmed modellens förträfflighet kunna få ett oberoende test:

"Det yttersta syftet med en prediktionsmodell är naturligtvis att predicera in i framtiden. Det avgörande testet på aprilmodellens kapacitet kommer därför först i och med 1988 års val. När Sifo:s april-mätning publiceras, skall andelen s+vpk-sympatisörer av samtliga riksdagspartiers sympatisörer bytas ut mot X:et i april-modellens regressionsekvation ($V = 32.5667 + 0.365565X$). Den förväntade valutgången kan därefter räknas fram. Redan nu går det att säga att s+vpk i april 1988 behöver 47.7 procent av riksdagspartiernas sympatisörer för att

socialdemokraterna skall kunna behålla regeringsmakten."

Det är nu dags att utsätta Esaiassons och Gilljams modell för det test som de själva angett. Sifo har publicerat sin aprilundersökning, och det är bara att sätta in värdena i aprilmodellens ekvation. När vi skall göra det, upptäcker vi emellertid en komplikation. Vilka partier kommer att bli "riksdagspartier"? I efterhand vet vi naturligtvis detta, men här gäller det att i förväg komma med förutsägelser. Då ger "aprilmodellen" ingen vägledning.

Det förhåller sig ju så att för två partier – vpk och miljöpartiet – är det en öppen fråga huruvida de klarar 4 %-spärren eller ej. Vpk som alltid hittills klarat spärren med betryggande marginal ligger i flera mätningar nu långt under 4 %. Och miljöpartiet, som hittills inte i något val varit i närheten av några 4 % har nu under lång tid i flertalet mätningar legat högt över denna gräns. Hur kommer det att gå för dessa partier i valet? Och vad får det för betydelse för de två göteborgarnas aprilmodell?

Det som ut som om vi får undersöka fyra skilda scenarier: 1) endast vpk klarar 4 %-spärren, 2) både vpk och miljöpartiet klarar spärren, 3) endast miljöpartiet klarar spärren, samt 4) varken vpk eller miljöpartiet klarar spärren. Låt oss granska dessa fyra fall.

1. Vpk men ej miljöpartiet får över 4 % av rösterna.

I Sifo:s aprilundersökning fick socialdemokraterna och vpk tillsammans 49,2 % medan de tre borgerliga partierna fick tillsammans 43,4 %. Då blir X i modellen = $49,2/92,6 = 53,13$ %. Insätts detta värde i modellen, blir $V = 51,99$ %. Modellen förutsäger alltså att av riksdagsmandaten skulle 51,99 % tillfalla "vänsterblocket". Med den felmarginal som redovisats (0,53 % och i varje fall inte över 0,9 %) skulle saken vara klar. Den socialdemokratiska regeringen sitter kvar.

2. Både vpk och miljöpartiet får över 4 % av rösterna.

I Sifo:s april-mätning fick miljöpartiet 6,0 %. Nu blir X = $49,2/98,6 = 49,90$ %. Detta värde ger, insatt i modellen, $V = 50,81$ %. Fortfarande förutsäger modellen klart över 50 % för "vänsterblocket", men det finns nu en liten möjlighet att miljöpartiet skulle kunna nå en vågmästareställning.

Att prognosmodellen ger detta resultat är intressant, därför att de flesta som spekulerat i att miljöpartiet skulle göra entré i riksdagen har mer eller mindre tagit för givet att partiet då också skulle nå en vågmästareställning. Men det är alltså, om vi utgår från göteborgarnas modell, inte det troligaste resultatet.

3. *Miljöpartiet, men ej vpk, får över 4 % av rösterna.* Fortfarande gäller, så vitt jag förstår, att X blir 49,90 och V = 50,81 %. Men från dessa 50,81 % skall nu, när det gäller mandatfördelningen, dras bort några procent röster för vpk. Socialdemokraterna skulle i detta alternativ ligga på ca 47 % av rösterna, om vi antar ca 3,8 % för vpk. Vi ser också att de borgerliga partierna skulle nå som högst 45,1 % – vi har ju antagit att miljöpartiet får minst 4 %. I detta läge hamnar alltså miljöpartiet i vågmästarställning. Däremot får socialdemokraterna klart fler mandat än de tre borgerliga partierna tillsammans. Men i denna situation är regeringsalternativen naturligtvis många.

4. *Varken vpk eller miljöpartiet får över 4 % av rösterna.*

Vi är nu tillbaka till alternativet X = 53,13 % och V = 51,99 %. De tre borgerliga partierna skulle då ligga på 48,01 %. Men från V skall då dras de "bortkastade" rösterna på vpk. Om vi igen antar 3,8 % röster på vpk, skulle socialdemokraterna hamna på 48,19 % – bara aningen mer än de tre borgerliga partierna.

Vår slutsats blir, att om varken vpk eller miljöpartiet skulle nå 4 %-spärren, så indikerar aprilmodellen en mycket jämn kamp mellan socialdemokraterna och de tre borgerliga partierna. En knapp socialdemokratisk riksdagsmajoritet förutspås visserligen, men också en borgerlig majoritet ligger här inom modellens felmarginal.

Det är en svaghet med de två göteborgsstatsvetarnas modell, att de resultat den förutsäger är beroende av vilka partier som klarar 4 %-spärren. Problemet är, vad jag kan se, inte lättlösligt: visserligen kan man kanske på basis av gamla resultat göra en någorlunda hållbar prognos speciellt för vpk, men för miljöpartiet är detta inte möjligt: det finns för få valresultat att bygga en sådan prognos på.

Sedan innehåller naturligtvis modellen också några andra svagheter. Den är beroende av att Sifo mäter partisympatierna på samma sätt eller åtminstone så att resultatet är jämförbara med varandra. Vidare gäller att den bygger på antagandet att valrörelsen får ett "normalt" förlopp. Skulle valrörelsen innehålla händelser – skandaler, misstag, dumheter, olyckor – som systematiskt gynnar någondera blocket, bör förutsägelserna korrigeras för detta. Denna svaghet torde dock modellen dela med även andra prognosmodeller: det är inte lätt att förutsäga det extraordinära.

Grundläggande för göteborgarnas modell är iakttagelsen att i de flesta valen under tiden 1970–1985 har socialdemokraterna och vpk tillsammans lyckats klart bättre i valet än i Sifo:s aprilmätning. Undantag utgör de två valen 1970 och 1982, där vänsterblocket låg mycket högt i aprilmätningen och sedan tappade något fram till valdagen, dock inte mer än att valsegern blev betryggande. Men det finns inga garantier för att årets valrörelse skulle motsvara denna bild.

Det bör också noteras, att hittills har de fem traditionella riksdagspartierna brukat lägga beslag på nästan alla röster i riksdagsvalen, medan övriga partier fått nöja sig med mycket små andelar av väljarkåren. Göteborgarnas modell bygger också på detta förhållande. Vi vet därmed inte säkert hur väl modellen fungerar i en situation där de övriga partierna, t ex miljöpartiet, får en större andel av väljarkåren.

Även om alltså "aprilmodellen" gör det troligt att Sverige också under nästa treårsperiod kommer att ha en socialdemokratisk regering, så visar vår analys dessutom riktigheten i den gamla maximen att det är svårt att spå, särskilt om framtiden.

Anders Sannerstedt